

KÜRESELLEŞME VE DİN

Prof. Dr. Yakup ÇOŞTU

Küreselleşme ve Din
Yakup Çoştu

ISBN: 978-625-6714-04-5
Paradigma Akademi Yayınları
Sertifika No: 69606

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
ÇANAKKALE
e-mail: fahrigoker@gmail.com

Yayın Yönetmeni
Nevin SUR

Kapak
Himmet AKSOY

Dizgi
Durmuş KAÇAR

Matbaa
Meydan Baskı
Sertifika No: 70835

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.
Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve
ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Aralık 2023

İçindekiler

GİRİŞ	1
KÜRESELLEŞME: TANIM VE KAPSAM.....	5
1. KÜRESELLEŞME: KAVRAMSAL VE TARİHSEL GELİŞİM.....	5
2. KÜRESELLEŞMEYE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR.....	8
3. KÜRESELLEŞME NASIL ANLAŞILMALI?	16
3.1. <i>Küresellik</i>	19
3.2. <i>Yersiz-yurtsuzlaşma</i>	20
3.3. <i>Küre-yerelleşme</i>	23
3.4. <i>Küreselcilik</i>	24
3.5. <i>Küreselleşme</i>	28
4. KÜRESELLEŞMENİN BOYUTLARI.....	29
4.1. <i>Ekonomik Küreselleşme</i>	30
4.2. <i>Siyasal Küreselleşme</i>	37
4.3. <i>Kültürel Küreselleşme</i>	49
5. KÜRESELLEŞMENİN TOPLUMSAL SONUÇLARI	61
KÜRESELLEŞME VE DİN	75
1. SOSYOLOJİK BAKIMDAN DİN	75
2. KÜRESEL TOPLUMDA DİN.....	83
2.1. <i>Dinin Özelleşmesi ve İzafileşmesi</i>	84
3.2. <i>Küresel Bir Fail Olarak Din</i>	91
3. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE DİNİ TECRÜBENİN ANLATIM BİÇİMLERİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK.....	100
4. KÜRESELLEŞME, İSLAM VE MÜSLÜMANLAR.....	111
5. İSLAMİ/DİNİ GLOBALİZM MÜMKÜN MÜ?	116
6. KÜRESELLEŞME VE İSLAMİ KLASİKLER ÜZERİNE	120
7. HİÇLIĞIN KÜRESELLEŞMESİ VE DİNSEL KİMLİK	127
KAYNAKÇA	148

Prof. Dr. Yakup ÇOŞTU

orum/İskilip'te doğdu. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Aynı niversitede lisansüstü eğitimini (Yüksek Lisans ve Doktora) tamamladı. 2007-2008 yıllarında İngiltere/Londra'daki School of Oriental and African Studies (SOAS/University of London) Antropoloji-Sosyoloji bölümünde eğitim aldı. 2012 yılında ise, alanıyla ilgili bilimsel araŐtırmalarda bulunmak üzere YK destekli olarak İngiltere/Londra'da üç ay (Haziran-Eylül) London Metropolitan University 'Center for Multilingualism in Education' merkezinde misafir ğretim yesi olarak bulundu. 2022-2023 yıllarında ise TÜBİTAK 2219 Yurt DıŐı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı kapsamında Avusturya/Viyana'da KPH Wien/Krems 'Institut Islamische Religion' bölümünde misafir ğretim yesi ve araŐtırmacı olarak bulundu. Halen, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı Başkanlığı görevini yürütmektedir. Din Sosyolojisi ve G Sosyolojisi alanlarında çalıŐmalarını sürdürmektedir.

GİRİŞ

Toplumsal alanda meydana gelen makro ve mikro gelişmelerin, toplumun ve sosyal çevrenin biçimlenmesinde önemli etkisi bulunmaktadır. Bu gelişmeler, yaşamımızın en mahrem ve kişisel yönlerine kadar hemen hemen her alanda değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Öyle ki, bu durum, bireyin yönelimlerini belirleyen ve besleyen zihniyet kategorilerinde birtakım farklılaşmaların yaşanmasıyla sonuçlanabilmektedir.

Dünya siyasi tarihinde meydana gelen her büyük olayın ardından uluslararası arenada yeni şekillenmelerin olduğu bir realitedir. 1989'da Doğu Bloku'nun, 1991'de de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin (SSCB) dağılmasıyla birlikte Soğuk Savaş döneminin kapandığı, jeo-politik ve jeo-stratejik açılardan yeni bir dünya düzenine geçildiği fikri akademik çevrelerce benimsenmektedir. Kapitalizmin mutlak zaferini ilan etmesiyle bu yeni döneme, hâkim güçlerin, özellikle ABD ve Batılı devletlerin, kamuoyu oluşturma ve meşruiyetlerini perçinleme doğrultusunda bazı stratejistlerce geliştirilen çeşitli teorilerle girilmiştir. Bu teoriler, *yeni dünya düzeni* fikrinin entelektüel zeminini hazırlamakla kalmayıp, ABD ve Batılı devletlerin ekonomik, siyasi ve kültürel politikalarının çerçevesini de oluşturmuştur.

1990'lı yıllardan itibaren dünya ölçeğinde yaşanan toplumsal gelişmeler ile küreselleşme fenomeni arasında yakın bir ilişki olduğu, akademik ve kamusal söylem tarafından benimsenmektedir. Nitekim küreselleşme,

akademik söylemden kültürel ve medyatik söyleme; ekonomik ve devlet politikalarından günlük yaşama kadar geniş bir yelpaze içinde, iç-dış, ulusal-uluslararası, Doğu-Batı, modern-geleneksel, kimlik-fark ve benlik-öteki arasında çizilmiş zamansal ve mekânsal ayrımları ortadan kaldıran ve böylece, hem toplumsal / mekânsal ilişkilerin içsel bir kurucu ögesi, hem de dünyanın gittikçe küçülen niteliğinin simgesi konumuna yükselmiştir (Keyman, 2000). Bu nedenle küreselleşme, günümüz dünyasında yaşanan sosyo-kültürel gelişmeleri anlama çabalarının bir sonucu olarak modern sosyolojinin temel konuları içerisinde yer almaktadır.

Günümüzde hızla artan teknolojik gelişmeler, haberleşme ve ulaşımı daha kolay, daha hızlı ve daha ucuz hale getirmiştir. Bilgisayarlaşma, minyatürleşme, dijitalleşme, uydu iletişimi, fiberoptik teknoloji ve internetin devreye girmesiyle birlikte, bilgiyi toplama, değerlendirme, kullanma ve üretime uygulama daha hızlı ve daha verimli hale gelirken, toplumsal yapıyı etkileyen yönetim, üretim, tüketim, dağıtım ve ulaşım alanlarında köklü değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. İletişim ve bilişim teknolojisindeki gelişmeler ‘dünyanın küçülerek yoğunlaşmasını ve karşılıklı bağımlılığı artırmısını’ (Robertson, 1999), yani yerleşen tabiriyle dünyanın ‘küresel köye’ (McLuhan, 1964) dönüşmesini hızlandırmıştır. Bu durum, hem ‘ulusal/yerel’ söylemlerin meşruiyet ve temsiliyet krizi bağlamında devlet-toplum-birey ilişkilerinde, hem de ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda farklı ölçeklerde ve farklı düzeylerde değişim ve dönüşümlerin yaşanmasını sağlamıştır. İşte burada küreselleşme (globalization) kavramı, en genel anlamıyla “dünya düzeni” sorununa kavramsal bir giriş olarak karşımıza

ıkmaktadır (Robertson, 1999). Bu açıdan günümüz küreselleşmesi, Soğuk Savaş sonrası dünyanın somut olarak yapılanmasına yönelik süreçleri tanımlama iddiasında olan bir kavramdır.

Toplumsal olgu, olay ve kurumları araştırma konusu yapan sosyoloji disiplini, günümüzde yaşanan toplumsal gelişmeler ve deĐiŐimlerle ilgili zmlenelerde de bulunmaktadır. nc bin yılın baŐlarındaki dünyamızda küreselleşme fenomeni, kendimizi, toplumları, kültürleri ve bir bütün olarak dünyayı algılayıŐ biçimimizi derinden etkileyen ve yeniden Őekillendiren süreçleri tanımlayan bir öğe konumuna yükselmiştir. Bu nedenle küreselleşme konusu, sosyolojik araŐtırmaların temel kuramsal nesnelere birisi haline gelmiŐtir.

Sosyal bilimler alanındaki disiplinlerce, küreselleşme üzerine çeşitli kuramsal yaklaşımlar geliŐtirilmiŐ durumdadır. Fakat, bugün küreselleŐmeyle ilgili teorilerin yer aldığı geniş bir literatür bulunmasına rağmen, küreselleşmenin mahiyetinin bütünüyle netliğe kavuŐturulamadıĐı ve tartıŐmaların hala devam ettiği görülmektedir. Küreselleşmenin mahiyeti üzerinde bir mutabakata varılamamasının nedeni, onun epistemolojisinden kaynaklanmaktadır. Çünkü küreselleşme konusu tartıŐılırken bile, evrimini sürdürmeye devam etmektedir. Küreselleşmeye anlam veren öğelerin değişim hızı, sürekli olarak elimizdeki yeni baŐtan değer bimeyi ve toplumsal iliŐkileri buna göre yeniden düzenlemeyi zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, küreselleşmenin ‘anlaŐılma biçimi’, onun

toplumsal/kültürel fenomenlerle olan ilişkisini netliğe kavuşturmada belirleyicidir.

Bu kapsamda, sadece bireyin dışında ve bireyden uzak yerlerdeki şeylerle ilgili olmayıp, aynı zamanda bireyin yaşamının mahrem ve kişisel yönlerini de etkileyen (Giddens, 1994) küreselleşmenin toplumsal boyutunun araştırılıp tartışılması ve sosyo-kültürel etkilerinin ortaya çıkarılmaya çalışılması önem arz etmektedir. Bu yönde elde edilebilecek her bir sonuç hem genel olarak küreselleşme kavramını hem de küreselleşmenin toplumsal/kültürel fenomenlerle (ekonomi, siyaset, kültür, din, hukuk, sağlık gibi) olan ilişkisini netliğe kavuşturma noktasında atılan önemli bir adım olacaktır.

Küreselleşme sürecinin birey ve toplum üzerindeki sosyolojik yansımaları, din ve dinsel alanda da gözlemlenmektedir. Özellikle 11 Eylül 2001 olay'ı ve akabindeki gelişmeler, küreselleşme-din ilişkisinin popülerliğini artırmış, akademik ve kamusal söylemin konuya olan ilgisini yoğunlaştırmıştır.

Bu çalışmada, öncelikli olarak küreselleşme olgusuna yönelik *anlama biçimi* ele alınmıştır. Daha sonra, küreselleşme-din ilişkisi ve bu ilişkinin karşılıklı sonuçları üzerinden hareketle analizler yapılmıştır. Anılan hususlar makro-sosyolojik bir perspektifte deskriptif olarak ele alınmış ve tartışılmıştır.